

O‘ZBEKISTONDA XORIJIY INVESTITSIYALI KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Jumanova Gavhar Abdurazzoq qizi
Toshkent Moliya Instituti magistranti

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada milliy iqtisodiyotimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishning o‘ziga xos jihatlari, chet el kapitali ishtirokidagi korxonalar faoliyati samaradorligiga erishish masalalari muhokama etiladi.

Kalit so‘zlar: Innovatsiya, investitsiya, investitsion muhit, investitsion jozibadorlik, investitsion iqlim, milliy innovatsion tizim, barqaror rivojlanish, xorijiy investitsiyalar.

Xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar – korxonaning ustav jamg‘armasida norezidentlar, chet el yuridik shaxslari (chet el firmalarining filial va bo‘linmalari), chet el fuqarolari va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslar mulki ishtirokidagi korxonalar hisoblanadi.

O‘zbekistonda iqtisodiy o‘shishni jadallashtirish, xalqaro aloqalarni kengaytirish va to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar uchun qulay huquqiy muhit yaratish bo‘yicha keng qamrovli iqtisodiy va ijtimoiy islohotlar olib borilmoqda. Mamlakatning strategik geografik joylashuvi, boy va xilma-xil tabiiy resurslari o‘shish uchun ulkan imkoniyatlarni namoyon etadi. O‘zbekiston hukumati o‘z fuqarolarining farovonligini oshirish, biznesni rivojlantirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishni rag‘batlantirish maqsadida, chet el investitsiyalarini ko‘paytirishga ustuvor ahamiyat bermoqda. Bugungi kunda xorijiy investorlar O‘zbekistonga katta qiziqish bildirmoqdalar, davlatlar kesimida faoliyat ko‘rsatayotgan xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalarini tahlil qilish qilish eng katta ulush Rossiya, Turkiya va Xitoy ulushiga tegishli ekanligini ko‘rsatadi

Turli omillar, xususan, siyosiy barqarorlik, iqtisodiy salohiyat, tabiiy resurslar, ochiqlik darajasi va boshqaruv samaradorligi, infratuzilma holati hamda mehnat resurslarining bilim, ko‘nikmalar darajasiga e‘tibor qaratadi. Shu bilan birgalikda, investitsiya qabul qiluvchi mamlakatdagi soliq rejimi ham investorning qaror qabul qilishida muhim ahamiyatga ega.

Davlatlar o‘rtasida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo‘yicha raqobat kuchaygani sharoitida, xorijiy investorlar motivlaridan kelib chiqib, ularning mamlakat iqtisodiyotiga investitsiya kiritishga bo‘lgan qiziqishi, xohishini yanada kuchaytirish

maqsadida hukumatlar tomonidan turli ko‘rinishdagi imtiyozlar, yengilliklar taqdim qilish amaliyoti mavjud. Masalan, xorijiy investorlar uchun ayrim turdagi soliqlardan ozod qilish, soliq ta‘tillari berish, soliq yuklarini kamaytirish, soliqlarni qaytarish, qo‘shimcha qiymat soliqlarini pasaytirish kabi shakllarda imtiyozlar tizimi taqdim qilinadi. YuNKTAD ma‘lumotlariga ko‘ra, 2021 yilda global to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar oqimi 1,56 trln AQSh dollarini tashkil qilgan holda, 2020 yilga nisbatan 64 foiz o‘shish qayd etildi. Va albatta, investitsiyalar oqimining o‘shishida investorlar uchun berilgan imtiyozlarning alohida roli bor.

Tahlillarga ko‘ra, 2011-2021 yillar mobaynida 100 ta davlat tomonidan soliqqa tortish tizimi bo‘yicha qator chora-tadbirlar qo‘llanilgan, xususan, 90 ta davlatda soliq stavkalari pasaytirilgan, yangi soliq imtiyozlari qo‘llanilgan yoki mavjud imtiyozlar tizimi yanada kuchaytirilgan. Soliqqa tortish bo‘yicha joriy qilingan imtiyozlarning 17 foizi xorijiy investorlar, 83 foizi esa mahalliy va xorijiy investorlar uchun tegishlidir. Oxirgi 10 yillikda dunyo bo‘yicha soliq tizimi islohotlari aksariyat hollarda investitsiyalar uchun rag‘batlantiruvchi ahamiyatga ega bo‘lgan: 83 foiz davlatlarda butun iqtisodiyot yoki alohida tarmoq uchun investitsiyalarni rag‘batlantiruvchi soliq imtiyozlari qo‘llanilgan. Rivojlanayotgan davlatlarda – 84 foiz, kam rivojlangan mamlakatlarda – 82 foiz va rivojlangan mamlakatlarda – 81 foiz soliq islohotlari xorijiy investitsiyalar jalb etishni jadallashtirishga qaratilgan. Ayniqsa, Osiyo mintaqasi mamlakatlarida 96 foiz soliq islohotlari investorlarni qo‘llab-quvvatlaydi.

Osiyo mamlakatlarida soliq ta‘tillarining 70 foizi 0-5 yil va 6-10 yil muddatga (o‘zaro teng ravishda), 30 foizi esa 10 yildan ko‘p muddatga berilgan.

Yevropa va Shimoliy Amerika mamlakatlarida soliq ta‘tillarining davomiyligi tanlangan 3 ta kategoriya uchun teng taqsimlangan bo‘lsa, Lotin Amerikasi va Karib havzasi mamlakatlarida joriy qilingan soliq ta‘tillarining 61 foizi 6-10 yil muddatga, 31 foizi 10 yildan oshiq muddatga va 8 foizi 0-5 yil muddatga berilgan.

2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasiga ko‘ra, mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish bo‘yicha bir qator vazifalar belgilangan. Xususan, kelgusi besh yilda mamlakat iqtisodiyoti 120 mlrd AQSh dollari, jumladan 70 mlrd dollar xorijiy investitsiyalarni jalb kamaytirildi, aksiyadorlik jamiyatlari ustav fondining eng kam miqdori 400 mln so‘m miqdorida belgilandi. Shuningdek, ushbu farmon asosida investitsiya kiritish vaqtida O‘zbekiston Respublikasida o‘rnatilgan bazaviy hisoblash miqdorining 8500 baravaridan kam bo‘lmagan miqdorda xo‘jalik jamiyatlarining aksiyalari va ulushlarini sotib olish, shuningdek, xorijiy korxonalar tashkil etish shaklida O‘zbekiston Respublikasiga investitsiya kiritgan chet el fuqarolari va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarga ko‘p martalik uch yillik viza olish va uning amal qilish muddatini O‘zbekiston Respublikasi hududidan chiqish zaruratisiz cheklanmagan

miqdorda uzaytirish huquqi berildi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 7 maydagi “Eksport faoliyatini yanada qo‘llab- quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4707-sonli Qaroriga muvofiq, eksport faoliyati bilan shug‘ullanuvchi korxonalariga mahsulotlarni eksport qilishda avtomobil, havo va temir yo‘l transportida tashish xarajatlarini qisman kompensatsiya qilish amaliyoti joriy qilingan.

To‘g‘ridan -to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar soliq qonunchiligida nazarda tutilgan boshqa soliq imtiyozlaridan foydalanish huquqiga ega. Yangi Soliq kodeksida soliq imtiyozlari odatda faqat Soliq kodeksi bilan ta’minlanishi ko‘zda tutilgan. Biroq, QQS, aktsiz va er osti boyliklaridan tashqari ayrim soliqlar bo‘yicha imtiyozlar O‘zbekiston Prezidenti tomonidan faqat belgilangan soliq stavkasini pasaytirish shaklida berilishi mumkin, lekin 50% dan oshmasligi kerak. uch yildan ortiq. Yangi Soliq kodeksi, shuningdek, soliq imtiyozlarini individuallashtirish mumkin emasligini aniq ko‘rsatib turibdi (ilgari yirik investitsiya loyihalariga individual soliq imtiyozlari berilardi). Soliq kodeksining 75 -moddasida belgilanganidek, ayrim soliqlar bo‘yicha soliq imtiyozlari, QQS bundan mustasno, ishlab chiqarilgan va sotilgan tovarlar uchun aktsiz solig‘i, er osti boyliklaridan foydalanish solig‘i O‘zbekiston Prezidentining qarorlari bilan faqat stavkalarni pasaytirish shaklida berilishi mumkin. (50% gacha) 3 yildan oshmagan muddatga. Qo‘shimcha soliq imtiyozlari xorijiy investor tomonidan O‘zbekiston Respublikasi hukumati bilan tuzilgan O‘zbekistonning investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risidagi qonuniga muvofiq tuzilgan Investitsiya shartnomasi bo‘yicha berilishi mumkin.

Bundan tashqari, yuqorida ta’kidlab o‘tilganidek, maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilari, to‘g‘ridan -to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb etuvchi sub’ektlar va boshqalar uchun ma’lum soliq imtiyozlarini berishni nazarda tutuvchi maxsus soliq rejimi mavjud.

So‘nggi yillarda tashqi savdo sohasida eksport salohiyatini kuchaytirish, bojxona ma’muriyatchiligini takomillashtirish, shuningdek, tadbirkorlik sub’ektlarini tashqi savdo faoliyatini rag‘batlantirishning samarali tizimini yaratishga qaratilgan bir qator tarkibiy islohotlar amalga oshirildi. Shunday qilib, mahalliy mahsulotlar eksportini rag‘batlantirish maqsadida, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 24 maydagi qaroriga muvofiq, eksportdan oldingi kreditlar bo‘yicha foizli xarajatlarni qoplash uchun eksport qiluvchi korxonalariga subsidiyalar va kompensatsiyalar beriladi. ba’zi mahsulotlarni eksport qilishda tijorat banklari va temir yo‘l transportida tashish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. - T.: O'zbekiston, 2017. - 40 b.
2. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida". 2019 yil 25 dekabr, O'RQ-598-son.
3. O'zbekiston Respublikasining «Xususiy korxonalar to'g'risida»gi Qonuni. Qonun va qarorlar. - T.: O'zbekiston, 2011.
4. O'zbekiston Respublikasining "Raqobat to'g'risida" Qonuni, 06.01.2012 yildagi O'RQ-319-son.
5. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Banklar va bank faoliyati to'g'risida". – T.: "O'zbekiston", 2011.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. «Savdo-sanoat palatasi faoliyatini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida». 23.01.2023 y., №PQ-15-son